

Məmmədəli MƏMMƏDOV
AMK-nın “Milli musiqi alətlərinin
təkmilləşdirilməsi” elmi-tədqiqat
laboratoriyasının rəhbəri
Ünvan: Bakı, Yasamal rayonu Ələsgər Ələkbərov 7
E-mail: mMammadali@bk.ru

Kəmalə HACIYEVA
AMK-nın “Milli musiqi alətlərinin
təkmilləşdirilməsi” elmi-tədqiqat
laboratoriyasının baş laborantı
Ünvan: Bakı, Yasamal rayonu Ələsgər Ələkbərov 7
E-mail: kamale.h78@mail.ru

“ƏSRLƏRİN SƏDASI” ANSAMBLI VƏ BƏRPA OLUNMUŞ RUHƏFZA

Xülasə: Məqalədə ilk məşqi olmuş və hələ yeni addımlarını atan “Əsrlərin sədası” ansamblı haqqında, həmçinin yeni bərpa olunmuş ruhəfza musiqi alətindən bəhs olunur. Ansamblın və alətin hərtərəfli təhlili verilir.

Açar sözlər: ruhəfza, bərpa, “Əsrlərin sədası” ansamblı, təkmilləşdirilmə, ixtira

Qədim alətlər milli dəyərimizdir, onları qorumaq və gələcək nəsillərə çatdırmaq bizim borcumuzdur. AMK-nın qədim milli musiqi alətlərindən ibarət ansamblı və onun tərkibinə daxil olan ruhəfza aləti bizim tədqiqat obyektimizdir.

Qədim alətlərin bərpa və təkmilləşdirmə işi əsrlərdən bizə gələn təcrübənin nəticəsidir. “Milli musiqi alətlərinin təkmilləşdirilməsi” elmi-tədqiqat laboratoriyasının nəzdində fəaliyyət göstərən “Əsrlərin sədası” ansamblı xüsusilə diqqətəlayiqdir. Təqdim edilən məqalənin həmmüəlliflərindən biri olan Məmmədəli Məmmədovun rəhbərliyi ilə fəaliyyət göstərən bu ansamblın ilkin ifaları artıq onu dinləyənlərdə böyük maraq doğurur. Muğamlar, mahnılar, milli instrumental əsərlər, ümumiyyətlə, Azərbaycan milli musiqisi ansamblın ifasında qeyri-adi səslənir. Səsin aydınlığı, təmizliyi diqqəti cəlb edir.

Ansamblın tərkibi bu alətlərdən ibarətdir: yaylı tar, təkmilləşmiş bəm kamança, şəhrud, sevgililər, qopuz Rumi, ərgənün, ruhəfza, qanun, şedirğu, Qarabağ kamanı, yaylı qolça qopuz, köklənən ney, saz, kamança və şimşək. Sonuncu alətdən, yəni özənsəsli (idiofonlu) şimşəkdən ansamblın ifasında təbiət səslərinin verilməsi üçün geniş istifadə olunur.

Ümumilikdə, ansamblın tərkibinə daxil olan alətlər təsnifatına görə 3 qismə ayrılır: ixtiralar, bərpa olunmuşlar və təkmilləşmişlər. Bu gün biz, bərpa olunmuş ruhəfza musiqi alətindən bəhs edəcəyik. Onun barədə orta əsrlərindəhi azərbaycanlı

musiqiçisi və alimi Əbdülqadir Marağalının (1353-1435) əsərlərinə istinadən sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, əməkdar incəsənət xadimi Sürəyya Ağayevanın və sənətşünaslıq üzrə elmlər doktoru, professor Abbasqulu Nəcəfzadənin araşdırmalarında məlumat verilmişdir. Ruhəfza hordofonlu, yəni telli alətdir və mizrabla səsləndirilən alətlər qrupuna aiddir.

Hazırda AMK-nın “Milli musiqinin tədqiqi” elmi-tədqiqat laboratoriyasına rəhbərlik edən A.Nəcəfzadə ruhəfzanın eskizini rəssam Seyran Bədəloğluya sifariş vermiş və beləliklə, alətin ilkin rəsmi ərsəyə gəlmişdir. Bu eskizin və A.Nəcəfzadənin təqdim etdiyi bilgilər əsasında M.Məmmədov aləti 2017-ci ildə layihələndirərək bərpa etmişdir.

2017-ci il 16 may tarixində Azərbaycanın Musiqi Mədəniyyəti Dövlət Muzeyində IV İslam həmrəyliyi oyunları ilə əlaqədar “İslam dünyasının mahnı və rəqsləri” adlı tədbir-konserti keçirilmiş və burada ruhəfza musiqi alətinin ilk təqdimatı olmuşdur. Həmin tədbirdə ruhəfzanı bərpaçı-tədqiqatçı Məmmədli Məmmədov səsləndirmiş və alət böyük marağa səbəb olmuşdur. Eyni zamanda A.Nəcəfzadə də ruhəfzanın yaranma tarixi, etimologiyası, morfologiyası, alətin ifaçılıq xüsusiyyətləri haqqında çıxış etmiş, tədbir iştirakçılarını maraqlandıran suallara cavab vermişdir.

M.Məmmədov

A.Nəcəfzadə

M.Məmmədov aparılmış tədqiqatları əsas götürərək ruhəfza musiqi alətinin layihəsini hazırlamış və alət Müəllif Hüquqları Agentliyində qeydə alınmışdır (Qeydiyyat nömrəsi: 12/C-8967-17, tarix: 28.04.2017).

Həşiyə: M.Məmmədov Salyan rayonunda dünyaya göz açmış və uşaqlıq illərindən onların evində həmişə xalq musiqi sədaları eşidilmişdir. 10 yaşından o, sərbəst şəkildə tar, saz və gitarada çalmağı öyrənmişdir. Məmmədli tanış melodiyları bu alətlərdə asanlıqla yığaraq, qohumlar və dostlar arasında ifa edərdi. Bu həvəsi onu musiqi məktəbinə gətirir. Orta təhsilini bitirdikdən sonra o, Bakıya gəlmiş, Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunun “Neft mədəni” fakültəsinə daxil olmuş, gündüzlər bu sahə üzrə işləmiş, axşamlar isə təhsil almışdır. M.Məmmədov fəallığı ilə seçilmiş, institutun tələbə təşkilatının sədri olmuş və bir sıra ansambların üzvü

olmuşdur. O dövrdə Azərbaycan Dövlət Politeknik İnstitutunda xalq artisti Nəriman Əzimovun rəhbərlik etdiyi xalq çalğı alətləri ansamblı fəaliyyət göstərirdi. Burada M.Məmmədov Azərbaycanın əməkdar artisti Cavanşir Məmmədovla ansamblı birgə çalışmışdır.

1990-cı illərin əvvəlində M.Məmmədov iş təmayülünü dəyişərək, qədim musiqi alətlərinin bərpası və təkmilləşdirilməsi ilə məşğul olmağa, həmçinin, yeni alətlər düzəltməyə, ixtiralar etməyə başlayır. O, 2010-cu ildə Azərbaycan Milli Konservatoriyasına dəvət alır, 2011-ci ildən “Milli musiqi alətlərinin təkmilləşdirilməsi” elmi-tədqiqat laboratoriyasına rəhbər təyin olunur.

Bərpa edilmiş ruhəfza çalğı alətinin texniki parametrləri

Ruhəfzanın qolu və kəlləsi bitişikdir və eyni materialdan– fısdıq ağacından (qoz ağacından da hazırlana bilər) hazırlanıb. Kəllədəki aşxlar ənənəvi deyil, mexanikidir – mexaniki üsulla tənzimlənir və sayı 6-dır. Çanağı tut ağacından yonulmuşdur, forması yarımkürədir, arxa tərəfdən basqılıdır. Qol istiqamətdə çanağın içərisinə iç qol yerləşdirilmişdir ki, tellərin dartı qüvvəsi nəticəsində çanaq deformasiyaya uğramasın. Bundan əlavə çanağın dəri vasitəsilə eninə sıxılmasının qarşısını almaq üçün çanağın içərisində iç qola perpendikulyar çubuq yerləşdirilmişdir. Alətdə çanaqarxası simgir, çanaqüstü xərək və qolüstü xərək sistemindən istifadə olunmuşdur. Çanaqüstü xərək ebonit materialdan hazırlanıb.

M.Məmmədov tərəfindən bərpa edilmiş ruhəfza

Alətin çanağının üstü balıq dərisi ilə örtülüb. Tellərin sayı 6-dır: I, II, III qoşa tellər oktava fərqlidirlər. Musiqi alətinin səs diapazonu 3,5 oktavaya bərabərdir, yəni böyük oktavanın do səsindən III oktavanın fa səsinə qədərdir. Gördüyümüz kimi, alət geniş səs diapazonuna malikdir. Müqayisə üçün deyək ki, tarda və kamançada səs diapazonu 2,5 oktavadır. I telin diametri 0,22 mm-ə bərabərdir. II qoşa telin birincisi 0,22 mm-ə, ikincisi isə 0,62 mm-ə bərabərdir. III qoşa telin birincisi yenə 0,22 mm-ə, ikincisi 0,70 mm-ə bərabərdir. Pərdələrin sayı 30-dur və materialı kaprondur. Aləti ifa edərkən iç səsini xaric etmək məqsədilə onun qol tərəfində (kəlləyə yaxın tərəfdə)

5. Nəcəfzadə A.İ. Azərbaycan çalğı alətlərinin izahlı lüğəti. (Yenidən işlənmiş II nəşr). B.: MBM, 2004, 224 s.
6. Агаева С.Х. Абдулгадир Мараги и его музыкально-теоретическое наследие (XIV-XV века). Дисс.канд. искусствоведения. М.: 1979, 178 с.
7. Агаева С.Х. Музыкальные инструменты средневековья в трактатах Абдулгадаира Мараги// Народные музыкальные инструменты и инструментальная музыка, часть I, М.: Сов.комп., 1987, с. 189-196.

Мамедали МАМЕДОВ

Руководитель научной лаборатории
«Реконструкция национальных
музыкальных инструментов»

Камали ГАДЖИЕВА

Старший лаборант лаборатории
«Реконструкция национальных музыкальных
инструментов»

**АНСАМБЛЬ «ЗВУКИ ВЕКОВ»
И РЕСТАВРИРОВАННАЯ РУХАВЗА**

***Резюме:** В статье представлена информация о новом ансамбле «Эрлерин седасы», делающем первые шаги и о реставрированном инструменте рухавза. Раскрывается многосторонняя характеристика инструмента и ансамбля.*

***Ключевые слова:** рухавза, реставрация, ансамбль «Эрлерин седасы», реконструкция, изобретение*

Mammadali MAMEDOV

Head of scientific laboratory
“Improvement of national musical instruments”

Kamale HAJIYEVA

Scientist in laboratory
“Improvement of national musical instruments”

ENSEMBLE «ESRLERIN SEDASI» AND RECONSTITUTED ROOHAFZA

***Summary:** The article is about a new ensemble «Esrlerin sedasi» making the first steps and reconstituted roohafza. The multi-dimensional analysis instruments and ensemble here were given.*

***Key words:** roohafza, restoration, ensemble «Esrlerin sedasi», reconstruction, invention*

Rəyçilər: sənətşünaslıq üzrə elmlər doktoru, professor Abbasqulu Nəcəfzadə;
sənətşünaslıq üzrə elmlər doktoru, professor Ülkər Əliyeva